

9. שיקום מקצועי

א. כללי

אגף השיקום במוסד לביטוח לאומי מסייע לזכאים שנפלטו משוק העבודה או לזכאים נעדרי ניסיון בתעסוקה, להיקלט בעבודה המתאימה לכישוריהם המקצועיים וליכולתם התפקודית באמצעות הכשרה מקצועית והשמה בעבודה. פקידי השיקום, שהם עובדים סוציאליים בהכשרתם, מסייעים באמצעות שירותי אבחון, ייעוץ תעסוקתי וליווי למבוטח בכל תהליך השיקום.

עיקר השירותים הניתנים במסגרת השיקום הם שירותים בעין: אבחון, הכוונה וייעוץ בבחירת מקצוע, טרום הכשרה והכשרה מקצועית, השלמת השכלה ולימודי השכלה גבוהה וסיוע בהשמה למי שמתקשים להשתלב בכוחות עצמם בשוק העבודה. נוסף על כך, אדם שמשותף בתהליך שיקומי זכאי למימון ההוצאות הנלוות לשיקום הכוללות: מימון האבחון והלימודים, דמי שיקום וכיסוי עלויות הנסיעות אל וממקום ההכשרה, בכפוף להוראות החוק.

האוכלוסייה שבה מטפל האגף מחולקת לשלוש קבוצות¹: פונים חדשים לשיקום, משתתפים בעיצומו של תהליך שיקום ומסיימי תוכנית שיקום. נציין כי מאמצים רבים מושקעים באיתור האוכלוסייה המתאימה לשיקום מבין הזכאים לו, כדי להגדיל למקסימום את שיעור המשתלבים בעבודה בסוף התהליך.

לצד שיקום מקצועי, אגף השיקום עוסק גם במתן חוות דעת מקצועיות לאגפי מינהל הגמלאות בנושאים שונים: בהם מתן חוות דעת לעניין קביעת דרגת כושר השתכרות לנכים, מתן חוות דעת בנוגע למינוי מקבל גמלה ועוד. בנוסף, עובדי השיקום מסייעים לנפגעי העבודה ונפגעי האיבה במימון הטבות כספיות שהן זכאים להן, וכן מטפלים באלמנטים ובנפגעי פעולות איבה² בשעת משבר.

ב. הזכאים לשירותי שיקום מקצועי³

- **נכים כלליים** - תושב ישראל שסובל מליקוי גופני, שכלי או נפשי, אם מתקיימים בו כל התנאים האלה: (1) נקבעו לו אחוזי נכות רפואית בגובה 20% לפחות על פי מבחני נכות; (2) הוא אינו יכול עוד לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת, עקב הליקוי; (3) כתוצאה מהליקוי הוא זקוק ומתאים להכשרה מקצועית ולשירותי שיקום נוספים שיאפשרו לו לחזור לעבודתו הקודמת או לעבודה מתאימה אחרת. גם בן זוג של נכה, אשר עקב הליקוי אינו בר שיקום והוא מתגורר עימו בקביעות, זכאי לשיקום.
- **נפגעי עבודה**⁴ - מי שנפגע בעבודה ונקבעו לו 10% נכות רפואית לפחות, ועקב הפגיעה הוא אינו יכול לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת, והוא זקוק להכשרה מקצועית מיוחדת כדי שיוכל לחזור לעבודתו הקודמת. עם זאת, המוסד רשאי לאשר שיקום מקצועי לנפגע עבודה שדרגת נכותו נמוכה מ-10% אם המשך עבודתו במקום הקודם עלול לסכן באופן חריג את בריאותו או את בטיחותו.

1 משתקם יכול במהלך השנה להשתייך ליותר מקבוצה אחת.

2 הטיפול בנפגעי פעולות איבה כולל טיפול תמיכתי וליווי מתמשך לאורך החיים.

3 מלבד המפורט, הזכאות לשיקום מקצועי מותנית בהיות התובע מתחת לגיל פרישה.

4 פגיעה בעבודה היא תאונת עבודה המתרחשת בזמן ועקב עבודה, לרבות תאונה המתרחשת בדרך לעבודה וממנה, או מחלת מקצוע, על פי רשימת מחלות המוגדרות בתקנות נפגעי עבודה.

מאמצים רבים
מושקעים באיתור
האוכלוסייה
המתאימה לשיקום,
כדי להגדיל
למקסימום את שיעור
המשתלבים בעבודה

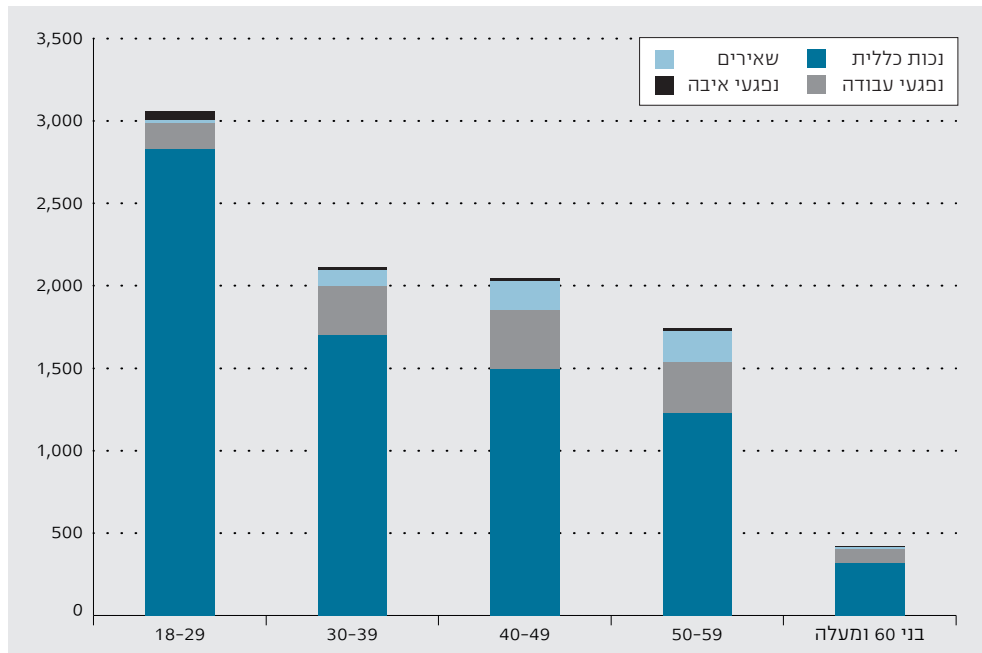
- **אלמנים/ות** - אלמן/ה, כמשמעותם בחוק, המקבלת/קצבת שאירים או קצבת תלויים ומתקיימים בהם כל התנאים האלה: (1) הוא חסר מקצוע או שאינו יכול להתפרנס ממקצועו למחייתו; (2) הוא אינו יכול להמשיך ולעבוד במקום עבודתו הקודם בעקבות התאלמנותו; (3) עובד השיקום קבע כי הוא מתאים להכשרה/הסבה מקצועית בכפוף למצבו הרפואי ולהשכלתו.
- **נפגעי איבה** - נפגע בפעולת איבה⁵, בתנאי שנקבעו לו 20% נכות רפואית⁶ לפחות, ועקב הפגיעה הוא אינו יכול לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת, או שהוא זקוק להכשרה מקצועית מיוחדת כדי שיוכל לחזור לעבודתו הקודמת. גם בני משפחות שכולות, כהגדרתם בחוק (אלמן/ה, יתום/ה והורים שכולים), שקרובם נפטר כתוצאה מפעולת איבה, זכאים לשיקום מקצועי.

ג. הפונים לשיקום מקצועי

2012 היא השנה השלישית שבה נערך מיפוי ראשוני של הפונים לשיקום, במטרה להפריד בין מי שפונים לקבלת מידע בלבד לבין מי שפונים לשיקום. לאחר שבשנתיים הראשונות ירד מספר הפונים לשיקום, ב-2012 התהפכה המגמה ומספר הפונים עלה ב-18% - 9,382 אנשים פנו במטרה לעבור שיקום מקצועי. 63% מהפונים לשיקום זכאים לקצבה חודשית מענפי הגמלאות השונים במוסד לביטוח לאומי. גם השנה, כבכל שנה, רוב הפונים שייכים לענף נכות כללית (כ-80%).

מספר הפונים למחלקות השיקום עלה ב-18%, 9,382 פנו במטרה לעבור שיקום מקצועי

תרשים 1
הפונים לשיקום מקצועי לפי גיל וענף, 2012

5 נפגע איבה הוא מי שנפגע מפעולה של כוחות צבאיים/צבאיים למחצה/כוחות בלתי סדירים של מדינה או ארגון העוינים לישראל, או מפעולה שבוצעה תוך סיוע לאחד מאלה, בשליחותם או מטעמם, ואשר כוונתו נגד ישראל.
6 נפגע איבה שנפצע לפני 1996 זכאי לשיקום מקצועי אם נקבעו לו 10% נכות רפואית ויותר.

לוח 1

הפונים לשיקום מקצועי לפי ענף, מספר הפנייה
 יוזום הפנייה (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012

מספר פנייה	יוזום הפנייה	ענף			סך הכל	
		נפגעי עבודה	נפגעי שאירים	נפגעי איבה	מספרים מוחלטים	אחוזים
סך הכל	מספרים אחוזים	1,201	503	95	9,382	100%
פנייה ראשונה	סך הכל	80%	85%	63%	6,849	73%
	הפונה	74%	56%	53%	5,375	57%
	פקידי ביטוח לאומי	6%	27%	11%	1,190	13%
	גורם קהילתי	0%	2%	.	284	3%
פנייה חוזרת	סך הכל	20%	15%	37%	2,533	27%
	הפונה	18%	13%	34%	2,139	23%
	פקידי ביטוח לאומי	1%	1%	3%	224	2%
	גורם קהילתי	1%	1%	.	170	2%

שליש מהפונים לשיקום הם צעירים

לצעירים בשנות העשרים הפוטנציאל הגבוה ביותר לשיקום, משום שהכשרה או השכלה גבוהה יקדמו באופן ניכר את סיכוייהם להשתלב בעבודה, ועל כן לא מפתיע ששליש מהפונים לשיקום הם בגילים אלה (תרשימי 1). כמו כן, ככל שהגיל צעיר יותר שיעור המשתקמים מענף נכות כללית גדל, משום שבקבוצה זו נכים מלידה שפונים לשיקום למימוש זכויותיהם עם הגיעם לגיל 18. בגילים המבוגרים יותר גדל חלקם של נפגעי העבודה והאלמנים/ות.

אחד הגורמים המשפיעים ביותר על הצלחת השיקום הוא המוטיבציה הפנימית של האדם - סביר שלמי שפונה לשיקום ביוזמתו מוטיבציה גבוהה להצלחת התהליך. ל-73% מהפונים לשיקום ב-2012 זו היתה הפנייה הראשונה, 80% מהם פנו ביוזמתם. רק ב-15% מהמקרים פקידי השיקום יזמו את הפנייה למבוטח - בדרך כלל לנכים כלליים או לשאירים שמעולם לא פנו בעבר לעזרתם (לוח 1).

ד. נמצאים בתהליך שיקומי

כאמור, פעילות אגף השיקום מכוונת לסייע למבוטחים להשתלב בשוק העבודה. בתהליך השיקום כמה שלבים שבהם נבחנת התאמתו של הפונה לשיקום ומותאמת לו התוכנית הטובה ביותר לצרכיו, רצונותיו ויכולותיו על פי חוות הדעת המקצועית של עובדי השיקום. להלן השלבים הבולטים בתהליך:

- **אבחון תעסוקה** - בדיקה של כישורי התעסוקה של המבוטח, כולל ייעוץ והכוון מקצועי בידי פקידי השיקום, מכוני אבחון או מרכזי שיקום. האבחון נעשה בהתאם ליכולותיו של הנכה ובהתאם לחוות הדעת של פקיד השיקום.
- **טרומ הכשרה מקצועית** - הקניית הרגלי עבודה במרכזי שיקום, קורסי העצמה, השלמת השכלה (בגרות, פסיכומטרי, מכינה וכו'), בהתאם לממצאי אבחון התעסוקה וכהכנה להשתלבות בהכשרה מקצועית או בעבודה.
- **הכשרה מקצועית** - הכשרה לבעלי כישורי תעסוקה המתאימים ללימודים ואשר באמצעותם הם רוכשים מקצוע שיסייע להם להשתלב בעבודה: לימודים במוסדות להשכלה גבוהה

לוח 2

תוכניות לשיקום מקצועי ומשתתפים, לפי הענף שהם שייכים אליו
 וסוג התוכנית (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012

סוג תוכנית	ענף		סך הכל			מספרים מוחלטים	סך הכל
	נפגעי איבה	שאיירים	נפגעי עבודה	נכות כללית	אחוזים		
סה"כ תוכניות	1,123	2,272	5,594	35,445	100%	44,434	מספרים מוחלטים
	3%	5%	13%	80%	100%		אחוזים
אבחון לתוכנית	2%	4%	15%	79%	100%	18,788	סך הכל
	1%	4%	13%	82%	100%	6,821	אבחון פנימי לזכאות
	3%	5%	12%	80%	100%	7,069	אבחון פנימי לתוכניות
	3%	4%	19%	74%	100%	4,898	אבחון חיצוני
טרומ הכשרה	3%	7%	14%	76%	100%	3,824	סך הכל
	3%	8%	15%	75%	100%	2,541	השלמת השכלה
	4%	5%	12%	78%	100%	1,283	הקניית הרגלי עבודה
הכשרה מקצועית	4%	7%	10%	79%	100%	7,096	סך הכל
	2%	12%	14%	72%	100%	2,983	קורס מקצועי
	6%	3%	8%	84%	100%	4,113	השכלה גבוהה
	1%	5%	13%	82%	100%	3,385	סיוע בהשמה
	1%	2%	10%	87%	100%	1,374	יצירת תנאים לימודיים
	1%	.	3%	96%	100%	324	הפניה לעבודה ב"המשקם"
	.	1%	3%	96%	100%	149	הפניה לגורם בקהילה
	3%	6%	11%	81%	100%	9,494	מעקב ואחזקה
סך הכל משתתפים	699	1,033	2,795	16,665	100%	21,192	מספרים מוחלטים
	3%	5%	13%	79%	100%		אחוזים

(אוניברסיטאות ומכללות), בתי ספר להנדסאים או קורסים מקצועיים (כגון טכנאי, מזכירות, הנהלת חשבונות ובישול).

• **השמה בעבודה** - העובדים מסייעים למבוטחים בעלי מקצוע או מי שסיימו הכשרה מקצועית לחפש עבודה המתאימה ליכולותיהם ולמקצוע שרכשו, תוך ליווי ומעקב אחר השתלבותם במקום העבודה.

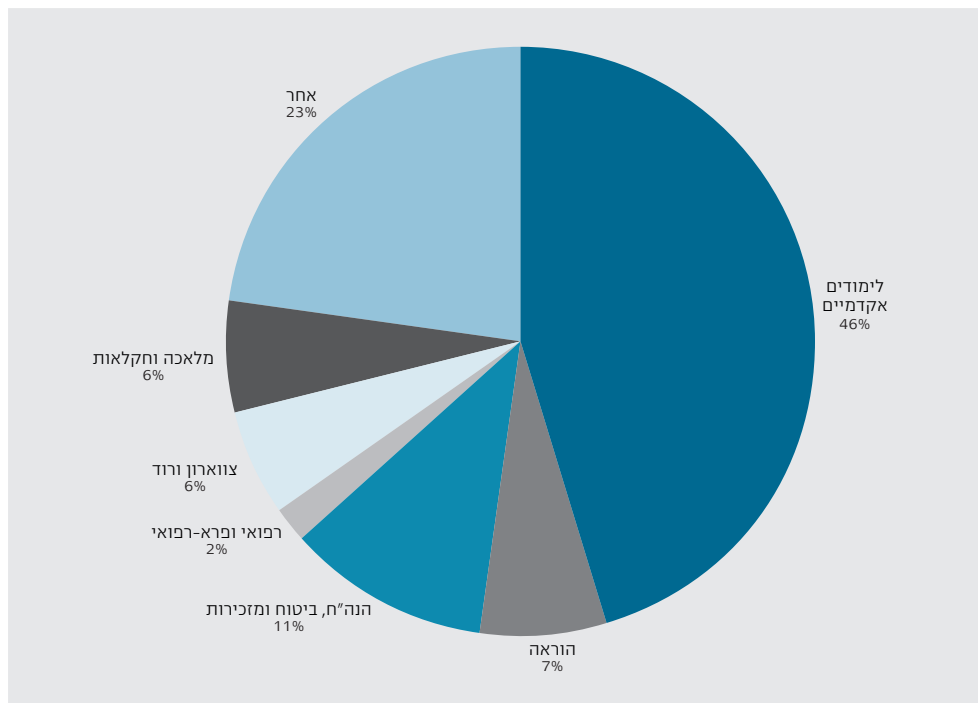
בתהליך השיקום משתתפים מי שהתחילו תוכנית שיקום השנה ומי שהתחילו שיקום בעבר ועדיין לא סיימו. בשנת 2012 השתתפו כ-21 אלף מבוטחים בכ-44 אלף תוכניות שיקום שונות (לוח 2). בממוצע, כל משתתף השתתף בשתי תוכניות, אחת מהן היתה אבחון לתוכנית. כאמור, כ-80% מן המשתתפים שייכים לענף נכות כללית, כ-61% מהם זכאים לקצבה חודשית. 4,861 תוכניות התקיימו בידי ספקי שירותי שיקום, 94% מהן במרכזי השיקום של הקרן למפעלי שיקום.

מחקרים כלכליים רבים מוכיחים קשר חיובי בין רמת השכלה לרמת הכנסה מעבודה, על כן לימודים אקדמיים הם הכלי היעיל ביותר להשתלבות בעבודה ולמעבר מתמיכה להשתכרות. כ-53% מהמשתתפים בהכשרה מקצועית השנה הופנו ללימודים אקדמיים (כולל הוראה) (תרשים 2). מנגד

ב-2012 השתתפו כ-21 אלף מבוטחים בכ-44 אלף תוכניות שיקום שונות

תרשים 2

משתתפי ההכשרה מקצועית לפי המקצוע שלמדו* (אחוזים), 2012

* לימודים אקדמיים: לימודי אמנות ולימודי הנדסאים. "צווארון ורוד": מקצועות הקוסמטיקה, הבישול, התפירה וכו'. "אחר": שמאות רכב, עוזר וטרינר וכו'.

מעטים הוכשרו בעבודות כפיים (חקלאות, מלאכה וכו') בשל המאמץ הפיזי הנדרש להן ובשל הירידה בביקוש למקצועות אלה בשוק העבודה כיום.

היבט מעניין נוסף הוא התפתחות שיעור התוכניות להשכלה גבוהה בכלל ותוכניות ההכשרה המקצועית. מדינת ישראל היא מהמדינות המובילות בעולם המערבי בשיעור האקדמאים שבה, ותופעה זו אינה פוסחת גם על משתתפי תוכניות השיקום. כפי שאפשר לראות מתרשים 3 שלהלן, מאז תחילת המאה שיעור התוכניות להשכלה גבוהה הוכפל וכיום הן מהוות כ-50% מכלל תוכניות ההכשרה המקצועית.

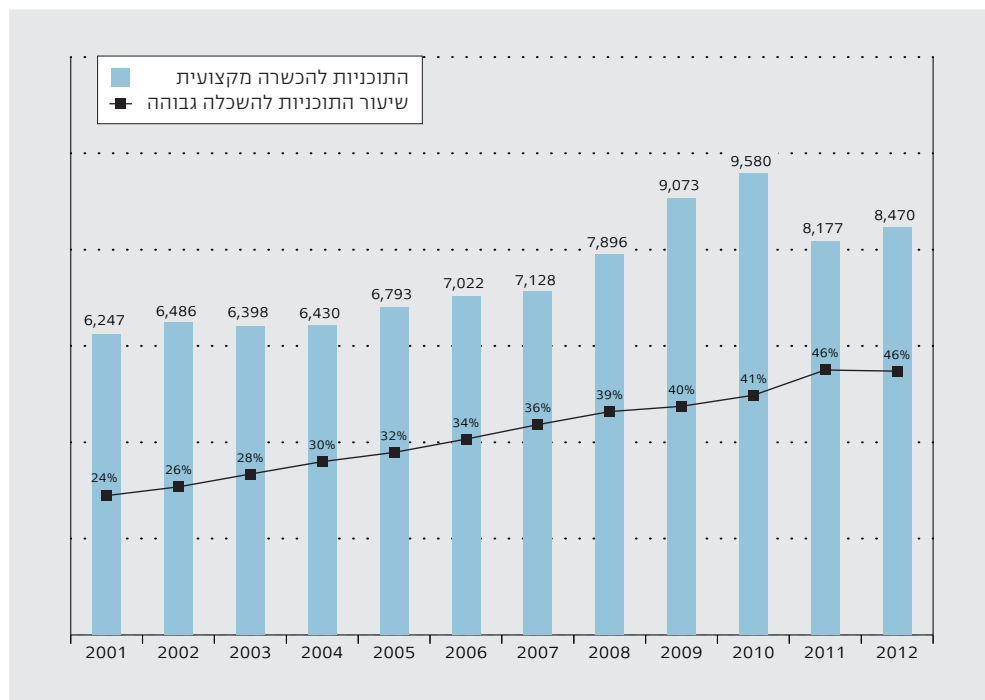
בלוח 3 מובאת התפלגות המשתתפים בהתאם לליקוי העיקרי⁷ ושיעורי הנכות הרפואית שלהם. סביר להניח שבעלי דרגת הנכות הרפואית הנמוכה עצמאים יותר ויכולים להשתלב בשוק העבודה בכוחות עצמם, וככל שגדלה דרגת הנכות הרפואית קטנה ההסתברות למצוא עבודה בשוק החופשי. אין זה מפתיע אפוא גלגות ש-36% ממשתתפי תהליך שיקום בשנת 2012 הם בעלי 40-59 אחוזי נכות, שכן זוהי האוכלוסייה בעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר לשיקום בכלל הנכים. בקרב המשתקמים בעלי שיעורי הנכות הרפואית הנמוכים (10%-19%) בולט חלקם של הסובלים מבעיות לוקומוטוריות, ובקרב בעלי שיעורי נכות גבוהים יותר גדול חלקם של הסובלים מבעיות פנימיות ונוירולוגיות. 65% מהסובלים מבעיות לוקומוטוריות שייכים לענף נפגעי עבודה.

7 ליקוי עיקרי הוא זה ששיעור הנכות הרפואית בו הוא הגבוה ביותר מבין הליקויים של האדם.

36% ממשתתפי השיקום ב-2012 הם בעלי 40-59 אחוזי נכות. זוהי האוכלוסייה בעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר לשיקום בכלל הנכים

תרשים 3

תוכניות להכשרה מקצועית ושיעור התוכניות להשכלה גבוהה בהן
(מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012-2001

לוח 3

משתתפים בתוכניות שיקום מקצועי לפי אחוזי הנכות הרפואית
והליקוי העיקרי (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012

אחוז נכות רפואית (אחוזים)					סך הכל		ליקוי עיקרי
100-80	79-60	59-40	39-20	19-10	ללא*	מספרים מוחלטים	
2,967	3,838	7,696	3,841	1,023	1,827	21,192	סך הכל
100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
5%	17%	44%	21%	6%		5,042	נפש או פיגור
21%	25%	21%	22%	6%		4,084	פנימי
6%	4%	2%	3%	1%		569	אורוגניטלי
22%	18%	10%	11%	4%		2,581	נוירולוגי
12%	16%	15%	30%	76%		4,055	לוקומוטורי
22%	5%	2%	2%	1%		1,133	ראייה
5%	12%	2%	3%	2%		942	שמיעה
7%	4%	3%	8%	4%	100%	2,786	אחר**

* הזכאות לשיקום בענפי איבה ושאיירים אינה בהכרח תוצאה של מצבו הרפואי של המשתתף.
** קטגוריה זו כוללת גם משתתפים ללא ליקוי.

ה. מסיימי טיפול שיקומי

הצלחת השיקום המקצועי תלויה במוטיבציה של הפונים להשתקם, כך שקליטה בשוק העבודה אינה אפשרית אם המשתקם אינו מעוניין בכך.

בשנת 2012 הסתיים הטיפול השיקומי בכ-11 אלף אנשים. ל-45% מהם הטיפול הופסק, בדרך כלל (60%) לאחר האבחון, היות שהם נמצאו לא מתאימים (לוח 4). היתר (5,474) סיימו לפחות אחת מהתוכניות להכנה לעבודה בשוק החופשי. 74% מהם הצליחו להשתלב בעבודה⁸, כשקצת יותר ממחציתם זכאים לקצבת נכות חודשית מענפי נכות כללית או נפגעי עבודה. נתון זה מבליט את היותו של אגף השיקום בביטוח הלאומי גורם מכריע בשילוב נכים בשוק העבודה.

משך תהליך השיקום אינו קבוע והוא מושפע מגורמים רבים, החל במספר התוכניות שהמשתקם משתתף בהן, עבור בסוג ההכשרה וכלה במצבו הרפואי. לפיכך, לעתים השיקום אורך יותר משלוש שנים (למשל כשהמשתקם לומד במכינה ורק לאחר מכן לתואר אקדמי או שמצבו הרפואי אינו מאפשר מערכת לימודים מלאה, או במקרים שנדרשת עזרה בהשמה בעבודה).

משך תהליך השיקום אינו קבוע והוא מושפע מגורמים רבים

לוח 4

מסיימי טיפול שיקומי לפי הענף שהם שייכים אליו ואופן הסיום (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012

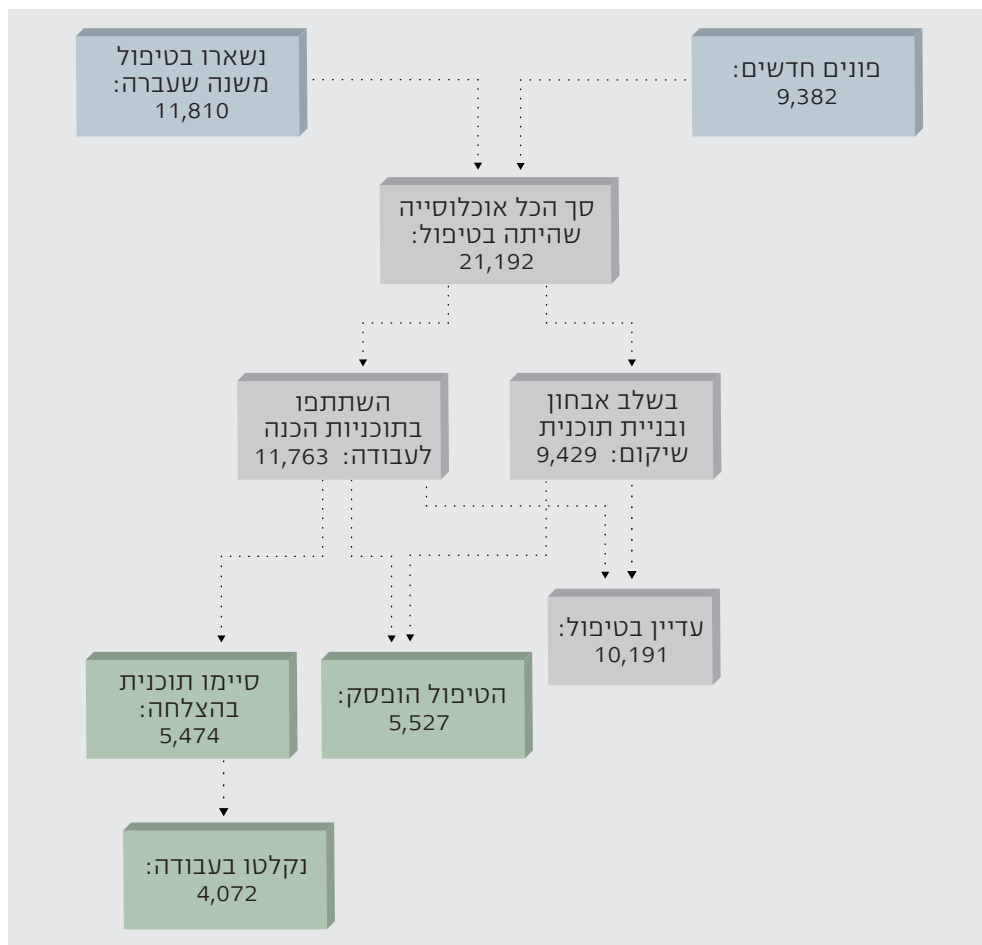
אופן הסיום	ענף (אחוזים)			סך הכל		מספרים מוחלטים	אופן הסיום
	נפגעי איבה	שאיירים	נפגעי עבודה	נכות כללית	אחוזים		
סך הכל	323	486	1,620	8,572	100%	11,001	מספרים מוחלטים אחוזים
נקלט בעבודה	4%	6%	16%	74%	100%	4,072	
סיים הכשרה מקצועית	2%	9%	10%	79%	100%	659	
סיים טרום הכשרה	1%	4%	10%	84%	100%	743	
הופנה לגורם אחר	1%	1%	5%	93%	100%	525	
הפסקת טיפול	3%	3%	16%	78%	100%	5,002	

לוח 5

מסיימי טיפול שיקומי לפי גיל ואופן הסיום (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012

אופן סיום	גיל (אחוזים)					סך הכל		מספרים מוחלטים
	60 ויותר	59-50	49-40	39-30	29-18	אחוזים	מספרים	
סה"כ	275	976	1,226	1,349	1,648	100%	5,474	מספרים מוחלטים אחוזים
נקלט בעבודה	5%	18%	22%	25%	30%	100%	4,072	
סיים הכשרה מקצועית	4%	16%	21%	24%	34%	100%	659	
סיים טרום הכשרה	4%	18%	21%	21%	35%	100%	743	

תרשים 4 האוכלוסייה בשיקום מקצועי לפי שלבי התהליך, 2012

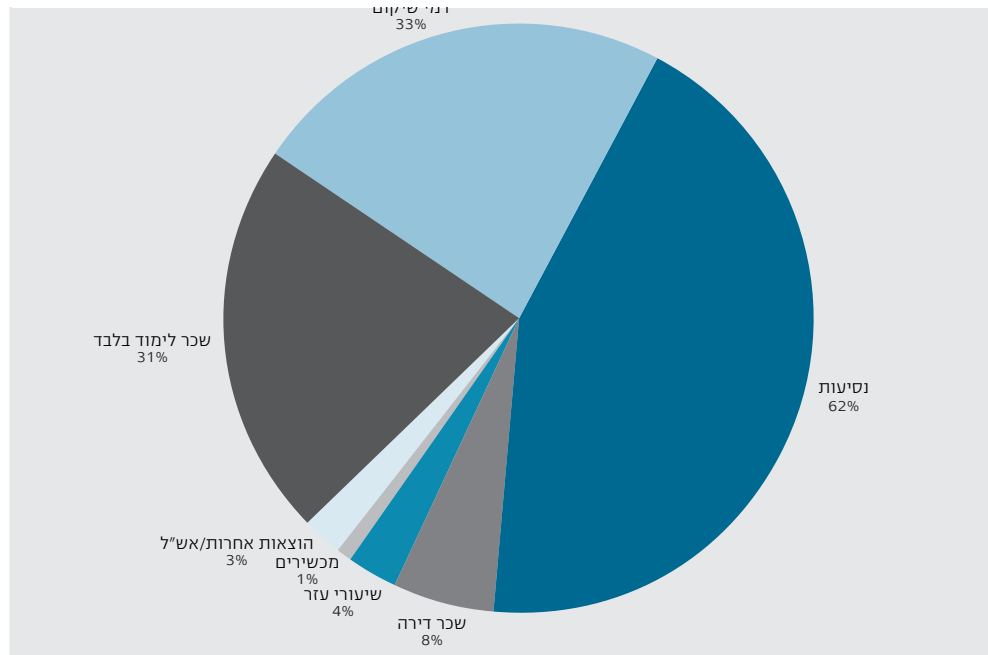

למסיימי תוכניות השיקום בשנת 2012 נדרשו בממוצע שנתיים וארבעה חודשים לסיים את התוכנית. עם זאת, יש שונות גבוהה בין המסיימים: מי ששייכים לענף נפגעי עבודה סיימו את התוכנית בממוצע בתוך שנה ושמונה חודשים, בעוד שלמשתקמים מנכות כללית נדרשו בממוצע שנתיים וארבעה חודשים לסיום. הבדלים אלה נובעים מהרגלי העבודה וממידת העצמאות של המשתקמים בשני הענפים. גם למצבו הרפואי של המשתקם השפעה רבה על משך השהות במסגרת השיקום: לבעלי שיעור נכות רפואית הגבוהה מ-80% היה התהליך ארוך פי 2 לעומת בעלי נכות רפואית הנמוכה מ-40% (3.1 שנים לעומת 1.55 שנים). תופעה זו משותפת הן לנכים מענף נכות כללית והן לנכים מענף נפגעי עבודה.

בחינה של גיל מסיימי תוכניות השיקום בשנת 2012 בהשוואה לאופן הסיום מוצגת בלוח 5. אין ספק כי לגילם של המשתקמים החדשים השפעה מכרעת על שיעור המסיימים תוכניות שיקום בכל קבוצת גיל (תרשים 1). עם זאת, אפשר לראות כי על אף המאמץ לשלבם בתעסוקה, שיעור בני 18-29 בקרב הנקלטים בשוק העבודה מגיע ל-29% (לוח 5) והוא נמוך במעט לעומת שיעורם מבין הפונים החדשים, המגיע ל-33% (תרשים 1), אולי בגלל מצבם הרפואי והעדר כישורי עבודה.

לגילם של המשתקמים החדשים השפעה מכרעת על שיעור המסיימים תוכניות שיקום בכל קבוצת גיל

תרשים 5
מקבלי סיוע למיצוי זכויות לפי ענף, 2012

1. פעולות נוספות של אגף השיקום

לצד השיקום המקצועי מספקים אנשי אגף השיקום גם חוות דעת מקצועיות לאגפי מינהל הגמלאות בנושאים האלה: (א) קביעת דרגת כושר השתכרות לנכים; (ב) מינוי מקבל גמלה; (ג) קביעת הזכאות של נפגעי עבודה להעלאת דרגת הנכות וקביעת הזכאות להיוונים; (ד) קביעת הזכאות לתגמולים מיוחדים לנפגעי עבודה ולנפגעי פעולות איבה. נוסף על כך, עובדי השיקום כותבים חוות דעת נוספות שלא במסגרת חוק הביטוח הלאומי.

בשנת 2012 כתבו עובדי שיקום בסך הכל 46,232 חוות דעת שונות, 52% מהן בעניין קביעת דרגת כושר ההשתכרות לנכים כלליים (תרשים 5).

עובדי האגף מסייעים לנפגעי עבודה ונפגעי פעולות איבה במיצוי הטבות כספיות שהם זכאים להן

נוסף על כך, מסייעים עובדי האגף לאוכלוסיות נפגעי העבודה ונפגעי האיבה במיצוי הטבות כספיות שהם זכאים להן (כגון קצבה מיוחדת ומענקים מיוחדים). בשנת 2012, סייעו עובדי האגף ל-3,185 אנשים בממוצע לחודש לקבל קצבה מיוחדת לנפגעי עבודה ול-4,881 אנשים במיצוי זכויות כספיות - 1,180 בהם פנו לאגף לראשונה השנה. ל-1,002 בהם הסתיים השנה הטיפול.

עובדי השיקום, בהיותם עובדים סוציאליים, מטפלים גם באלמנות ובנפגעי פעולות איבה⁹ בשעת משבר. ב-2012 הם טיפלו ב-107 אנשים.

2. תשלומים

תהליך השיקום המקצועי כרוך גם במימון תשלומים נלווים הנדרשים לשיקום: הוצאות מחיה, לימודים וניידות. להלן פירוט התשלומים:

9 הטיפול בנפגעי פעולות איבה כולל תמיכה וליווי לאורך החיים.

- **דמי שיקום:** גמלה חודשית למחיה בגובה קצבת נכות מלאה, המשולמת בתקופת הלימודים למשתקמים שאינם זכאים לקצבת נכות כללית או נכות מעבודה, ובתנאי שהם לומדים 20 שעות שבועיות לפחות.
- **נסיעות:** החזר נסיעות למקום ההכשרה/האבחון בתחבורה ציבורית, או בנסיעות מיוחדות,¹⁰ או השלמה לגמלת ניידות כמשתכר למקבלי גמלת ניידות חלקית.
- **שכר לימוד:** השתתפות המוסד בשכר הלימוד האקדמי או בעלות ההכשרה, עד הסכום המרבי שנקבע בהוראות אגף השיקום.
- **שיעורי עזר ושירותי הנגשה:** סיוע בשיעורי עזר, על פי הצורך ובהתאם להיקף שעות הלימוד של המשתקם, וכן סיוע מיוחד לנכים, הזקוקים לתרגום לשפת הסימנים, תמלול, הקראות וכו'.
- **שכר דירה:** השתתפות בשכר דירה או בעלות המעונות למי ששוהים בהכשרה מקצועית במרחק הגדול מ-40 ק"מ ממקום מגוריהם הקבוע, בהתאם לתוכנית לימודיהם.
- **מכשירים:** סיוע לנכים ברכישת מכשירים החיוניים והכרחיים לשיקום (מחשב, מקלדת מותאמת לעיוורים, ספרים, ציוד לימודי וכו').
- **הוצאות אחרות (כולל אש"ל):** סיוע למיזוי זכויות כספיות בעיקר בקרב נפגעי איבה ונפגעי עבודה וכן השתתפות בהוצאת כלכלה בכפוף לתקנות.

לוח 6

ההוצאה לשיקום מקצועי, סך הכל ולפי ענף, מחירי 2012 (אלפי ש"ח), 2008-2012

שנה	סך כל ההוצאה	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאירים	נפגעי איבה
2008	205,415	129,798	25,112	11,516	32,336
2009	220,984	144,967	30,598	14,242	31,072
2010	229,170	151,713	32,452	14,640	30,365
2011	193,360	126,951	26,751	11,875	27,784
2012	206,564	135,911	29,230	11,984	29,439

לוח 7

התשלומים הנלווים לשיקום מקצועי לפי ענף ומספר המקבלים (אלפי ש"ח), 2012

ענף	סה"כ	דמי שיקום	נסיעות	שכר לימוד	שיעורי עזר	שכר דירה	מכשירים*	הוצאות אחרות*
סה"כ הוצאה	206,564	64,808	11,405	97,953	5,425	8,909	1,048	17,016
נכות כללית	135,911	38,681	8,813	73,607	5,201	8,523	1,017	70
נפגעי עבודה	29,230	16,783	1,574	10,307	200	319	11	37
שאירים	11,984	5,921	908	5,095	14	16	20	10
נפגעי איבה	29,439	3,423	110	8,944	11	52	0	16,899
סה"כ מקבלים	13,964	4,393	8,231	12,480	586	1,111	164	1,289

* לא כל הזכאים לתשלום אחר השתתפו בתוכנית שיקום מקצועי

10 ניתן לנכים קשים, שעקב מצבם הרפואי אינם יכולים להתנייע בתחבורה ציבורית ואינם זכאים לגמלת ניידות.

בשנת 2012 שולמו במסגרת השיקום המקצועי 206.6 מיליון ש"ח ל-13,964 אנשים שונים¹¹. בשנתיים האחרונות גברה ההקפדה על אישורי זכאות לשיקום למתאימים בלבד ועל התאמת תוכניות שיקום מיטביות. על כן, אף שהיתה עלייה קלה בסך ההוצאה בהשוואה ל-2011, ההוצאה על תשלומי השיקום עדיין קטנה יותר מההוצאה בשנים 2009-2010.

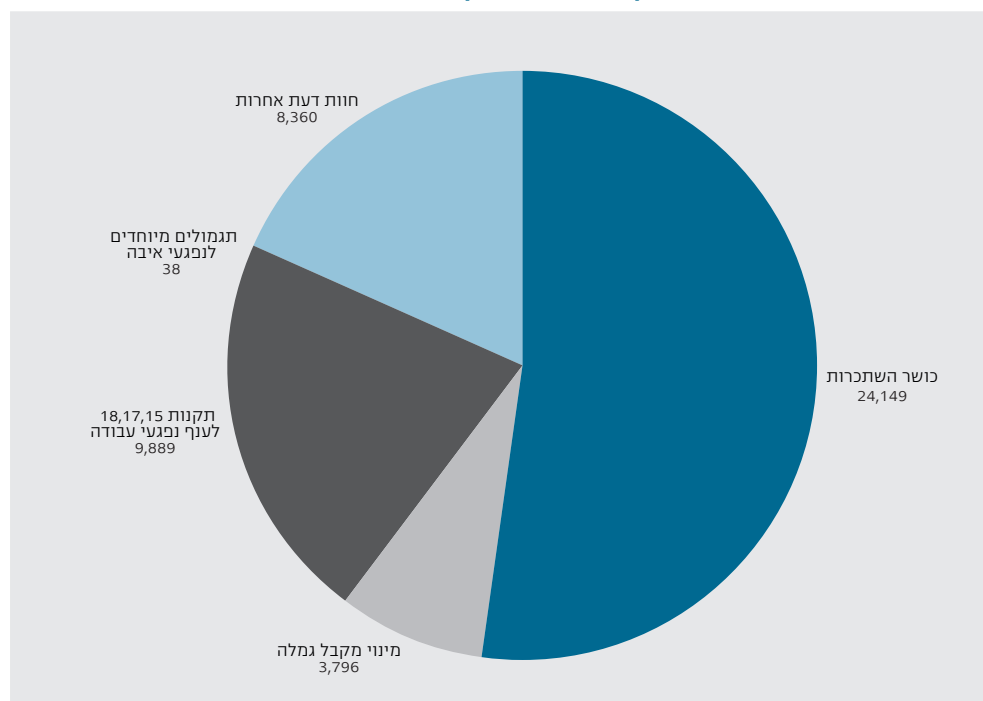
התפלגות התשלומים ב-2012 דומה להתפלגות ב-2011 וכך גם מספר המקבלים (13,964 לעומת 13,796) והעלות הממוצעת של כל משתקם (כ-15 אלף ש"ח בשנה) (לוח 6). כצפוי, ההוצאה בענף נכות היא הגבוהה ביותר ומהווה 66% מסך ההוצאה השנתית. התשלומים לשכר לימוד מהווים את ההוצאה העיקרית (כ-48%) והם משולמים לכ-90% מהמשתתפים.

על פי החוק, מי שנמצא מתאים להשלמת השכלה או להכשרה מקצועית זכאי לתשלומים נלווים רבים יותר (בהם שיעורי עזר, מכשירים, נסיעות ושכר דירה) לעומת מי שאינו לומד. תרשים 6 מציג את התשלומים הנלווים (מלבד שכר הלימוד), כאשר כל אדם יכול לקבל יותר מתשלום אחד. בדומה לשנים הקודמות, כ-33% קיבלו ב-2012 השלמה לקצבת נכות מלאה (דמי שיקום) כחלק מהשתתפותם בתוכניות שיקום. ב-62% מהמקרים המוסד השתתף בהוצאות הנסיעה למקום הלימודים. שליש ממקבלי שכר הלימוד אינם מקבלים תשלומים נוספים - אפשר להניח שרובם מקבלי קצבאות (תרשים 6).

ב-2012 שולמו
במסגרת השיקום
המקצועי 206.6 מיליון
ש"ח ל-13,964 אנשים
שונים

תרשים 6

תשלומי שיקום נוספים למקבלי שכר לימוד, 2012

11 תשלומים אלה אינם כוללים את התשלומים בעבור קצבאות מיוחדות והיוונים.

